

ILM O'RGANISH BU INSON FAZILATLARIDAN BIRIDIR

Ibragimova Zulayxo Baymatovna

Magistr (tilshunoslik va adabiyotshunoslik)

Annotatsiya. Ushbu maqolada insonning ilm o'rganishi, hayotda to'g'ri yashashi, rivojlanishi uchun muhim omillardan biridir. Ilm olish va uni o'rganish tartibi, yo'llari va ilm o'rganishning zarurati haqida diniy jihatdan yondashuv va buyuk allomalarning tahlilari berilgan.

Kalit so'zlar: Ilm, bilim, din, farz, tarbiya, e'tiqod.

EDUCATION IS ONE OF THE PEOPLE QUALITIES

Annotation. In this article, people learning of science is one of the important factors for proper survival and development in life. The ways of the procedure for obtaining and studying science and the need for learning science are given a religious approach and a description of the poem of the great poets.

Key words: Science, knowledge, religious, development, education.

Har qanday jamiyatning taraqqiyot darajasi, madaniyati, san'ati va rivojlanish qudrati undagi kishilarning bilimdonligi, ijodkorligi dunyoqarashining teranligi bilan belgilanadi. Bugungi kunda har bir insondan bilimli va ongli bo'lish talab etiladi. Bilim, ongning o'sishi ma'navoiy hayotimizning taraqqiyotiga oqilona yondashishga undaydigan omil. Bilim o'qish- o'rganish bilan rivojlanadi, bilimli odamda ong taraqqiy eta boshlaydi. Natijada ular o'qigan narsalarida ko'rib kuzatayotgan voqea-hodisalardan to'g'ri xulosa chiqarib, o'z xulq- atvorlarida bor bo'lgan salbiy xususiyatlarni bartaraf qiladilar. Ijobiy hislatlar esa tobora rivojlanib, axloqan barkamol bo'la boshlaydi. Demak, odob- axloq ham ilmdir.

Ilm o'rganish har bir mo'min va musulima uchun farzdir. Zeroki, ilm kishini serviqor, o'z kuchiga ishongan shaxsga aylantiradi. Inson o'zligini, istiqbol baxtini, ijod qilish zavqini, o'ylash va hisoblash zahmatini faqat ilm olish jarayonida sezadi, bilim olish orqali tasavvurga ega bo'ladi. Bilimli inson jamiyatda bo'ladigan har qanday o'zgarishlarga o'z munosabatini bilidiribgina qolmay, xalqiga yetakchilik qiladi. Ilm – inson qalbini oftobdek yorituvchi harorat manbayi. U insonni qora tuproqdan, zar buyuk tog'lar bag'ridan ma'dan, tubsiz dengizlar qa'ridan javohir

olishga qodir etuvchi dudratli vositadir. U insonni yuksaklikka ko'tarib, o'zga sayyoralariga qadam qo'yishga zamin yaratadi. Alisher Navoiy yozganidek:

*Jahon ahlicha ilm-u donolig'i,
Xirad quvvatini tavonlig'i.
Bo'lib qismi ham hikmati, ham bilik,
Yana chekmay o'rganurdim ilik.*

Hech shubha yo'qki, har bir jabhani bilish, o'ziga xos sir-asrorlaridan ogoh bo'lish o'sha sohaga tegishli ilmni o'rganish demakdir. Ilm esa bir kunda berilib, bir kunda bilimli-donishmand darajasiga yetkazish mumkin bo'lgan jarayon emas. U asta-sekinlik bilan insonga yoshligidan boshlab berib boriladi. Ilm olishning o'ziga xos tartibi va ketma- ketligi bo'lmog'i darkor. Aks holda izchillik buziladi va tolibi ilmni bezdiradi. Allomalarimiz "Ilm olish – igna bilan quduq qazish bilan baravar", deb bekor aytmaganlar. Darhaqiqat, mehnatlar ichida eng matonat, sabr- toqat va fidoyilikni talab etadigan ish bu bilim olishdir. Inson bilimlari natijasiga faqat qat'iy e'tiqod, muttasil o'rganish, tinimsiz mehnati hisobidan erishadi va qadr- qimmat topadi.

Ilm olish, bilimga intilish inson aqlini buyuk zargardek sayqal berib, borliqni o'ta hassoslik bilan ko'rib baholashga, uning asl mohiyatini tushunib yetishga undar ekan, uning axloqiy tarbiyasiga dunyoqarashiga ijobiy ta'sir etibgina qolmay, shaxsning o'zini ham jamiyat uchun jonkuyar bir kishiga aylantiradi. Aql –idrok, matiq-u ma'no esa inson hayotini bezatuvchi injudir. Aqlning butun fazilatlariga alohida e'tibor berib, Abulqosim Firdavsiy shunday deydi:

*Aql yo'l ko'rsatib dilni etar shod,
Har ikki olamda aqlli obod.
Aql bir tirik jon, u bilmas zavol,
Aql turmush asli, buni yodlab ol.
Aqldan g'amginlik, shodlik, o'ktamlik,
Aqldan borlig'-u yorlig'-u kamlik.
Kishi qal qilar ekan bbeaql- u idrok,
Bo'lur qilmishidan yurak bag'ri chok.*

Ilmdan kishi qudratli, aqlli, dono bo'lishi, uning o'ziga xos zahmatlari uyqusiz tunlari, shirin azoblari, adoqsiz izlanishlari va muamolariga bardoshlilik bilan qanoat etishi kerak. Kishi yoshligidan ilm olishga odatlansa ishida baraka va onad bo'ladi. O'zi esa doim hurmat va izzatga loyiq shaxslar qatoridan joy oladi.

Payg‘ambarimiz Muhammad sallallohu alayhi vassallam o‘z Hadisi muboraklarida keltiradi: “Bir soat ilm o‘rganmoq bir uyg‘onib ibodat qilmoqdan xayrliroqdir. Bir kun ilm o‘rganmoq uch oy ro‘za tutmoqdan xayrliroqdir”.

Ilm istagan inson doim izlanishda bo‘lar ekan, bilmaganini so‘rab- surishtirishi, faqat ustozlardan emas, hattoki o‘zi tengi yoki o‘zidan bilimi pastroq bo‘lgan kishilardan ham biror foydali dalil, bilim olishi mumkinligini unutmazligi kerak. Zeroki, limning cheki bo‘lmagani kabi, ilm olmoqning poyoni ham yo‘qdir. O‘zgalarga manmanlik va takabburlik bilan qarab ilmini mensimaslik, ayni nodonlik va johillikdir. Garchi ilm olishning asosiy mavsumi insonning yoshlik davrlarida bo‘lgani ko‘proq maqsadga muvofiq bo‘lsa-da, lekin sidqidildan e‘tiqod bilan kirishilsa, ilm olishning erta- kechi bo‘lmaydi. Ulug‘ alloma Abulqosim Firdavsiy aytganlaridek:

Ilmdan bir shu‘la dilga tushgan on.

Shundan bilursankim, ilm bepayon.

Albatta, bu bejiz emas. Inson butun umr o‘rganishi, izlanishi, ijod qilishi va yaratishi lozim. Shundan ham ba‘zan u ojiz ekanligini sezadi, yana nimanidir bilishi lozim ekanligi namoyon bo‘ladi. Fransuz astronomi, matematigi Pyer Simon Lampas: “Bilganlarimizning cheki bor, bilolmagan narsalarimizning esa cheki yo‘q”, - deb aytganda ham tabiat ilmini ham hayot ilmini naqadar bepayon, rango-rang va insonni o‘rganish darajasi ham shunga monand ekanligi ko‘zda tutgan bo‘lsa ajab emas.

Ilm olishning sharqona odobi, fazilati va darkorligidan boxabar bo‘lish maqsadida Sharq alloma – mutafakkirlarini o‘rganar ekanmiz Shayx Sa‘diyning “Ilmning fazilati bayonida”gi ibratli satrlarini keltirmasdan iloj yo‘q:

بنی آدم از علم یابد کمال
 نه از حشمت و جاه و مال و منال
 چو شمع از پی علم باید گداخت
 که بی علم نتوان خدا را شناخت!!
 خردمند باشد طلب گار علم
 که گرمست پیوستی بازار علم
 طلب کردن علم شد بر تو فرض
 گر واجب است از پیش قطع ارض
 کسی را که شد در ازل بختیار
 طلب کردن علم کرد اختیار
 طلب کردن علم شد بر تو فرض
 دگر واجبست از پی اش قطع ارض
 برو دامن علم گیر استوار
 که علمت رساند به دار القرار

Ma'nosi:

*Topar ilmdan odam o'g'li kamol,
Na davlat bilan topilur bu xasoil.
Tilab ilm, yonmoq kerak sham'vor,
Kim ilmsiz topilmagay Kirdkor.
Bo'lur oqil odam, ilm talabgori,
Kim doim qiziq keldi, ilm bozori.
Kishida azaldan esa baxti yor,
Qilur ul kimsa ilm ixtiyor.
Talab aylamoq ilm, sanga bo'ldi farz,
O'zga vojib istab aytish, qat'iy arz.
Yugur ilm etagiga mahkam qo'l ur,
Ki ilmimg murodingga yetishtirur.*

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, ilm inson kamoloti, dillar halovati, iymon musaffoligi, haqiqat poydevoridir. Uni o'rganish, o'zingni qayta kashf etish, barcha maxluqotlarning oliy zoti inson ekanligiga yana bir marta ishonch hosil qilib, yaratganga shukrona aytishga noil bo'lishdir. Ilm o'rganish – inson fazilatlaridan eng asosiysidir, chunki u insonning jamiyatdagi o'rnini, axloqiy me'yorini belgilaydi. Ilmning amaldagi mezoni va natijasi ham shu axloqiy barkamollikda namoyon bo'ladi. Mamlakatimiz rahbarining uchinchi renessans nomi ostida olib borayotgan siyosati ham bugun har bir kishini ilm olishga, kitob o'qishga, ma'rifatli bo'lishga da'vat qilmoqda.

Adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi qonuni www.lex.uz
2. O'zbek tilining izohli lug'ati, to'rtinchi jild. T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2020.-b.27
3. Sa'diy Sheroziy. Guliston. T.:G'afur G'ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti, 1968
4. www.pedagog.uz
5. www.ziyonet.uz
6. www.lex.uz